

ویژگی‌های زنان اسوه از دیدگاه آیات و روایات

الناز رضازاده*

چکیده

انسان، کمال طلب است و با تلاش در پی رسیدن به آن است. در این راستا یکی از مؤثرترین نیروهای فطری آدمی، میل به الگوپذیری است. زنان به عنوان نیمی از جامعه بشری که نقش مهمی را عهده‌دار هستند، نیازمند الگوهای قرآنی از جنس خود هستند تا با شناخت خصوصیات آن‌ها، این ویژگی‌ها را در خود نهادینه کنند. مقاله حاضر با عنوان ویژگی‌های زنان اسوه از دیدگاه آیات و روایات است که با هدف برشمردن این ویژگی‌ها به نگارش درآمده است. ویژگی‌های خاص و مشترک زنان اسوه را تبیین کرده و با استفاده از آیات قرآن و منابع روایی به صورت کتابخانه‌ای_توصیفی گردآوری شده است. مهم‌ترین نتایج این تحقیق آن است که به ویژگی‌های خاص از جمله: ایمان، ذکاوت، صبر و عبودیت پرداخته است و از خصوصیات مشترک این بانوان به محدثه بودن و دعای ویژه آن‌ها اشاره کرده است. شناخت ویژگی‌های الگوهای برتر و برگزیدن آن‌ها به وسیله زنان که نقش بسزایی در خانواده و اجتماع دارند امری حیاتی است. ایمان عنصر اصلی و سازنده شاکله اسوه‌ها است. در میان تمام زنان اسوه حضرت فاطمه علیها السلام الگویی کامل است که دارنده مقام عصمت است.

کلیدواژه‌ها: ایمان، سخن گفتن، دعا، زنان اسوه، ویژگی.

* طلبه سطح دو، پایه چهارم، حوزه علمیه زینبیه علیها السلام شهرستان آبیک.

Gmail: elnaz.rezazadeh28@gmail.com

Tel: 0901992223.

مقدمه

بدون تردید در نظام تربیتی اسلام، یکی از موارد مهم در تکوین شاکله آدمی، همانندسازی با الگوهای برتر است. در این میان زنان با توجه به نقش‌هایی که در زندگی دارند جزء مؤثرترین افراد در زمینه تربیت و فرهنگ‌سازی جامعه هستند؛ از این رو، جامعه اسلامی برای داشتن نسلی پویا و متدین، برای افراد جامعه به ویژه زنان، نیازمند معرفی الگوهای از عالم اسلام است. خداوند در قرآن از برخی زنان به عنوان الگوی تمام مردم جهان نام برده است؛ اما متأسفانه امروزه مهاجمان فرهنگی برای همانندسازی این قشر فرهنگ‌ساز، با فرهنگ خود می‌کوشند تا با معرفی الگوهای نامطلوب، در استحاله فرهنگی زنان جامعه اسلامی توفیق یابند؛ از همین رو، تحقیق حاضر پاسخگوی این سؤال است که: ویژگی‌های زنان اسوه از دیدگاه آیات و روایات چیست؟

در این زمینه، کتب زیادی نگاشته شده است؛ دو نمونه از آن‌ها به صورت اجمالی بیان می‌شود:

۱. *درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام* نوشته محمدرضا زیبایی‌نژاد و محمدتقی سبحانی؛ در این کتاب به فلسفه آفرینش زن و جایگاه وی قبل از ظهور اسلام و بعد از آن پرداخته است. مبانی غرب و اسلام، در نگرش به شخصیت زن را بررسی می‌کند؛ اما از زنان اسوه و ویژگی‌های آن‌ها سخنی به میان نیاورده است.
۲. *زن در آینه جلال و جمال* نوشته عبدالله جوادی‌آملی و کتاب *جایگاه بانوان در اسلام* به قلم حسین نوری همدانی؛ مؤلفان، به بررسی ابعاد وجودی زن و جایگاه شخصیتی وی پرداخته‌اند و زنان با فضیلت را برشمردند. در این مسیر، به نقش‌های مختلف زن از جمله: مادری و همسری توجه داشته‌اند.

این کتاب‌ها به ویژگی‌های زنان اسوه به صورت دسته‌بندی شده پرداختند و در کتاب *زن در آینه جلال و جمال* به حضرت زهرا علیها السلام و بعضی از زنان اسوه اشاره‌ای نشده است؛ تفاوت تحقیق پیش رو با این کتب در همین است. یکی از موضوع‌های اساسی و قابل بحث در اسلام، هدف خلقت انسان است که طبق قرآن به خلیفه بودن انسان روی زمین ختم می‌شود. لازمه رسیدن انسان به این هدف والا، گام نهادن در مسیری درست است. انسان در مسیر زندگانی، به تکیه‌گاهی نیاز دارد که او را در راه مستقیم و درست همراهی کند تا در دنیا و آخرت فردی سعادت‌مند باشد. در این مسیر الگوهای قرآنی - که برای هدایت بشر در تمامی زمان‌ها کارایی دارند - بهترین و در دسترس‌ترین تکیه‌گاه هستند. آدمی هرچه از این الگوها فاصله بگیرد به همان اندازه خود و اجتماع را به تباهی نزدیک می‌کند. روش گردآوری مطالب در این تحقیق، کتابخانه‌ای-توصیفی است و هدف آن، تبیین ویژگی‌های متفاوت و مشترک زنان اسوه از منظر آیات و روایات، به صورت جداگانه است.

اسوه در لغت

به معنای «الْأُسْوَةُ وَالْإِسْوَةُ الْقُدْوَةُ وَالْقُدْوَةُ» و هي الحالة التي يكون الانسان عليها في اتباع غيره إن حسناً قبيحاً و إن ساراً و إن ضاراً و لهذا قال تعالى: لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة فوصفها بالحسنة^۱

أُسْوَةٌ و اسْوَةٌ بر دو وزن آمده؛ همچون الْقُدْوَةُ و الْقُدْوَةُ. اسوه حالتی است که انسان چه در خوبی و بدی یا در خوشی و ضرر از آن تبعیت می‌کند؛ از این رو خداوند در قرآن لفظ اسوه را با صفت «حسنة» همراه کرده است.

مقتدا در مفردات می‌گوید: آن خوب و بد هر دو را شامل است؛ از این رو در قرآن با کلمه (حسنة) توصیف شده است. در سوره احزاب آیه ۲۱ می‌فرماید: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؛ «در اعمال و اقوال رسول خدا برای شما سرمشق خوبی هست». این کلمه سه بار در قرآن مجید آمده است. یکی آیه فوق و دومی و سومی در سوره ممتحنه آنجا که سرمشق و مقتدا بودن ابراهیم ﷺ بیان شده است.

اسوه در اصطلاح

در علوم گوناگون به معنای متقارب و نزدیک به هم آمده است. به طرح و نمونه و یا مدلی از شکل یا اشیا یا موردی از رفتار اطلاق می‌شود. در مورد انسان نیز، الگو به دلیل برخی ویژگی‌ها به شخصیتی گفته می‌شود که شایسته تقلید و پیروی است.^۲

۱. ویژگی‌های خاص زنان اسوه

با بررسی زندگی‌نامه زنان اسوه به نکته‌هایی برمی‌خوریم که نشان از برتری ویژه هر کدام از آنهاست. بعضی از این ویژگی‌ها، فردی و به خود آنها مربوط هستند که با ریاضت و خویشندن‌داری به دست آمده‌اند. بعضی دیگر نیز اجتماعی‌اند و گوهر وجودی آنها در اجتماع با توجه به شرایط ویژه زمان خودشان، به تالاف در آمده است. اینها زنان اسوه را جزء دسته‌ای قرار داده است که از آنها به عنوان زنان الگو در قرآن و روایت‌های اهل بیت ﷺ نام برده می‌شود.

^۱ . راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۷۶.

^۲ . اسلامی فرد، زنان اسوه، ص ۲.

۱-۱ ایمان و استقامت آسیه

آسیه، دختر مزاحم و همسر فرعون، از بهترین زنان بنی اسرائیل و دختران انبیا است.^۱

خداوند در سوره تحریم آیه ۱۱، می‌فرماید:

وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَ نَجِّنِي مِنَ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ «و خداوند برای کسانی که ایمان آوردند، زن فرعون را مثال می‌زند هنگامی که گفت پروردگارا برای من در نزد خودت خانه‌ای در بهشت بنا کن و مرا از فرعون و عملش نجات بده و مرا از قوم ظالمین نجات بده».

خداوند در این آیه از آسیه به عنوان الگوی جهانیان نام برده است و این برخاسته از ریشه و نسب او نیست؛ بلکه عمل آسیه مهم است. کسی که به تنهایی در برابر همه کفر، شرک و تباهی مقاومت می‌کند و تحسین تاریخ را برانگیخته است. طبق کلام ارزشمند امام علی علیه السلام که می‌فرماید: «لَا شَرَفَ أَعْلَى مِنَ الْإِسْلَامِ، وَ لَا عِزَّ أَعَزَّ مِنَ التَّقْوَى». و «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالْأَنْبِيَاءِ أَعْمَلُهُمْ بَمَا جَاءُوا» به هیچ شرافتی بالاتر از تسلیم شدن در مقابل حق نیست و هیچ عزتی عزیزتر از تقوا نیست، سزاوارترین مردم به پیامبران، کسانی هستند که به دستورات آن‌ها بیش از همه عمل کنند.^۲

آسیه، همسر مؤمن کافرترین مرد تاریخ، فرعون، چنان به حق و حقیقت روی آورد که دارای فضایل زیادی شد و لقب «ام المؤمنین» را گرفت. پیامبر در روایاتی در مورد ایشان می‌فرماید: «زنانی که به تکامل رسیدند چهار تن هستند:

آسیه علیها السلام همسر فرعون، مریم علیها السلام دختر عمران، خدیجه علیها السلام دختر خویلد و فاطمه علیها السلام دختر محمد صلی الله علیه و آله و سلم»^۳

آسیه در پرورش موسی علیه السلام و نجات جان‌ش نقش مهمی داشته است. وی در سه مرحله از حضرت موسی حمایت کرد: یکی آن زمان که موسی را از آب گرفتند، فرعون و همراهانش قصد کشتن او را داشتن که آسیه مانع شد و گفت نوردیده من و توست، او را نکشید که شاید برایمان سودمند باشد و یا او را به فرزندی بگیریم.^۴ دوم، تلاش کرد تا مادر موسی به عنوان دایه پذیرفته شود. سوم مرحله‌ای بود که موسی ریش فرعون را کند یا بر سرش چوب نواخت و فرعون عصبانی شد و قصد کشتن او را داشت، که همسرش اصرار کرد که او کودک است و غرضی نداشته است.^۵

^۱ اینکه وی از دختران انبیاء باشد مورد اختلاف است.

^۲ نهج البلاغه، حکمت ۳۷۱.

^۳ اسفندیاری، قرآن و زنان اسوه، ص ۶۵ و جلالوند، آسیه الگوی مقاومت، ص ۶۳ و ۶۱.

^۴ قصص: ۹.

^۵ ر.ک: معاونت فرهنگی - تبلیغی حوزه‌های علمیه خواهران، حیات طیبه، ص ۱۵۷.

۲-۱ عظمت مریم علیها السلام در سایه عبودیت

مریم علیها السلام در لغت قدیم، به معنای عابده بود و به قول سیوطی در اتقان به معنی خادمه است و طبق آیه ۳۶ آل عمران، این اسم را مادرش پس از ولادت بر او گذاشت.^۱ مریم علیها السلام در خانواده نبوت از عمران نبی علیه السلام و زنی پاک دامن، به نام حَنّه به دنیا آمد. او پاسی از عمر پر برکت خود را در کفالت حضرت زکریا علیه السلام گذراند. کفالت زکریا علیه السلام نه تنها، برکاتی را برای مریم علیها السلام به همراه آورد؛ بلکه زمینه بسیاری از عنایت های خاص برای خود زکریا علیه السلام شد و آن فرزندی به نام یحیی علیه السلام بود. در قرآن کریم جز مریم علیها السلام نام هیچ زنی برده نشده است. در دوازده سوره و سی و چهار آیه از او نام برده اند که از این موارد، دوازده بار نام مریم علیها السلام تنها آمده است. بیست و سه بار نیز، خداوند به هنگام نام بردن از پیامبر خدا عیسی علیه السلام او را با انتساب به نام مادرش یعنی «عیسی بن مریم» یا «مسیح بن مریم» ذکر کرده است. همچنین دو سوره به نام «مریم» و خاندان او «آل عمران» نامیده شده است و اینها، نشانه عظمت و شأن این بانو است.^۲ خداوند در سوره ی انبیا آیه ۹۱ می فرماید: «و جعلنا و ابنها آیه للعالمین» (و او (مریم) و فرزندش را نشانه ای برای جهانیان قرار دادیم).

۳-۱ خدیجه علیها السلام اولین همراه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم

حضرت خدیجه علیها السلام دختر خویلد، از خاندان حضرت اسماعیل و ابراهیم خلیل علیه السلام بودند. نخستین همسر برای پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و نخستین زنی بود که به رسالت او ایمان آورد. حضرت خدیجه علیها السلام علاوه بر تبار برجسته، از نیک نامی، اخلاقی پسندیده و خصلت ارزشمند برخوردار بود. وی به مقامی رسیده بود که پیش از ازدواج با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به طاهره و مهتر بانوان قریش شهرت داشت. در کنار این همه فضایل برجسته، یکی از ثروتمندترین افراد قریش به شمار می آمد و هر چه داشت در مسیر اهداف مقدس پیامبر در پیشبرد اسلام، تحت فرمان و اختیار او قرار داد. به همین دلیل پیامبر در این مورد فرمود: «ما نفعنی مالٌ قطُّ مثلاً ما نفعنی مالٌ خدیجه، هرگز ثروتی؛ همچون ثروت خدیجه به من سود نبخشید.»^۳ امام حسین علیه السلام در روز عاشورا خود را چنین معرفی می کند و می فرماید: «شما را به خدا سوگند، آیا می دانید که جدّه من خدیجه علیها السلام، دختر خویلد است.»^۴ برترین افتخار بر این بانوی الگو، مادری سالار بانوان و جدّه عظیم الشأن یازده امام راستین و پیشوای معصوم است.

۱. ر.ک: دستغیب، زندگانی فاطمه زهرا علیها السلام، ص ۱۰۷-۱۰۶.

۲. ر.ک: مسجد جامعی، سیمای حضرت مریم علیها السلام در قرآن، ص ۸۴ و ۸-۹ و اردستانی، آمنه مادر پیامبر، ص ۷۷-۸۴.

۳. مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۹، ص ۶۳.

۴. همان، ج ۴۴، ص ۳۱۸.

قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ قَالُوا أَتَعْجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ^۱ «گفت ای وای بر من! آیا فرزند آورم در حالی پیر زنم و این شوهر من است که در سن سالخوردگی است؟ یقیناً این چیزی بسیار شگفت‌انگیز است. گفتند آیا از کار خدا شگفتی می‌کنی؟ رحمت خدا و برکاتش بر شما خانواده است. یقیناً او ستوده و بزرگوار است».

یعنی آیا من مادر می‌شوم در حالی که فرتوت و سالمندم و همسرم نیز، پیرمردی فرتوت و کهنسال است؟! فرشتگان به او گفتن: آیا از رحمت و امر خدا تعجب می‌کنی؟ در حالی که رحمت خدا و برکات وی بر شما خاندان نبوت فراوان بوده است و شما از این برکات عینی، بی‌شمار دیده‌اید.

۳-۱-۲ الهام وحی به قلب مادر حضرت موسی ﷺ

خداوند در آیه هفتم سوره قصص به مادر حضرت موسی ﷺ (یوکابد یا یوکابه) الهام می‌کند و می‌فرماید: مِنْ وَ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفَتْ عَلَيْهِ فَالْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَ جَاعِلُوهُ الْمُرْسَلِينَ، «ما به مادر موسی الهام کردیم که او را شیرده و هنگامی که بر او ترسان شدی از آسیب فرعونیان، وی را در دریای نیل بیفکن و مترس و غمگین مباش که ما او را به تو بازمی‌گردانیم و او را از رسولان قرار می‌دهیم». اینکه خداوند سبحان، به او خطاب می‌کند، مقام شامخی برای زن است.^۲

۴-۱-۲ سلام جبرئیل بر خدیجه ﷺ

مقام حضرت خدیجه ﷺ به قدری بالاست که خداوند متعال به وسیله امین وحی به او سلام می‌رساند و او را گرامی می‌دارد. هنگامی که رسول خدا ﷺ از معراج بازگشت، از جبرئیل پرسید: «آیا کار دیگری هست؟» جبرئیل فرمود: «از جانب خداوند و از سوی من به خدیجه ﷺ سلام برسان». رسول خدا ﷺ هنگامی که خدیجه را ملاقات کرد، فرمود: «ای خدیجه ﷺ خداوند و فرشتگانش بر تو سلام می‌رسانند و گرامی‌ات می‌دارند». خدیجه ﷺ فرمود: «خداوند خود، سلام است و سلام از اوست و سلام به سوی اوست و نیز سلام بر جبرئیل فرشته حق باد». در روایات دیگری مستقیم صحبت کردن جبرئیل با حضرت خدیجه ﷺ به دست می‌آید؛ «یکبار جبرئیل بر پیامبر فرود آمد و خدیجه را نیافت. از رسول خدا ﷺ حال او را جویا شد و فرمود: هنگامی که خدیجه باز آمد، او را خبر ده که پروردگار جهان، او را بزرگ می‌دارد و به او سلام و رحمت می‌فرستد».^۳

۱. هود: ۷۳-۷۲.

۲. رک: محمدی نیا، آنچه یک زن باید بداند، ص ۴۴.

۳. رک: گروهی از نویسندگان، همسر آفتاب، ص ۳۷-۳۴.

۵-۱-۲ نزول جبرئیل بر حضرت زهرا (علیها السلام)

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «دلیل محدثه خواندن حضرت زهرا (علیها السلام) هم صحبت شدن او با ملائکه است؛ چنان‌که با مریم (علیها السلام) دختر عمران صحبت می‌کردند».^۱

شبی به ملائکه گفت: «آیا کسی مثل مریم دختر عمران، برگزیده زنان عالمیان نیست؟ ایشان گفتند: مریم بهترین زنان زمان خود بود؛ خدای تعالی تو را بهترین زنان زمان خود و زمان حضرت مریم و بهترین زنان اولین و آخرین گردانیده است».^۲

۳. دعا

دعا یکی از راه‌های ارتباطی مخلوق با خالق است. همه انبیا (علیهم السلام) اهل دعا بوده‌اند. آن‌ها علاوه بر به کار گرفتن سلاح‌های ظاهری، به امدادهای غیبی نیز چشم داشته‌اند.^۳

امام رضا (علیه السلام) فرمودند: «خود را مجهز کنید به سلاح پیامبران، پرسیدند: اسلحه پیامبران چیست؟ فرمودند: دعا»^۴ تمام انسان‌هایی که به دین حق گرویده‌اند و این راه ارتباطی را با خالق خویش یافته‌اند، با خویشتن داری و مداومت در این مسیر دعا‌های سودمند و اثربخش را دارند؛ از این رو الگوهای برتر، زنانی بوده‌اند که دعا‌های جامع و ویژه‌ای داشته‌اند.

۱-۳ دعای آسیه (علیها السلام)

زمانی که آسیه ایمانش به خدای موسی (علیه السلام) را آشکار کرد، فرعون او را به چهار میخ کشید و عذابش کرد تا شاید همسرش از پرستش خدای یگانه دست بردارد؛^۵ اما در میان سخت‌ترین شکنجه‌های فرعون، آسیه با مخلوق خود مشغول راز و نیاز است و می‌گوید: «پروردگارا برای من نزد خودت خانه‌ای در بهشت بنا کن و مرا از فرعون، عملش و قوم ظالمین نجات بده». دعای این بانو شش بعدمهم دارد؛ دو خواسته در مورد تولی است. یکی لقاء الله و دیگری بهشت. چهار خواسته دیگر مربوط به تبری است؛ ۱. «و نجنی من فرعون»؛ ۲. «و عمله»؛ ۳. «و نجنی من القوم الظالمین»؛ ۴. «و اعمالهم» که محذوف است.^۶

۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۷۸.

۲. عزیزی، ۳۶۰ داستان از فضایل، مصایب و کرامات فاطمه زهرا (علیها السلام)، ص ۳۴.

۳. ر.ک: شفیعی مازندرانی، رهنمودهای جاودانه، ص ۲۶-۲۵.

۴. کلینی، اصول کافی، ج ۴، ص ۲۶۵، ح ۳۰۶۲.

۵. ضحی: ۸.

۶. ر.ک: معاونت فرهنگی - تبلیغی حوزه‌های علمیه خواهران، حیات طیبیه، ص ۳۷۶، ج ۱.

۲-۳ دعای حضرت فاطمه (علیها السلام)

حضرت فاطمه (علیها السلام) از جمله بانوان برتری است که به درجهٔ بندگان خالص رسیده است. دعا‌های فراوانی از ایشان به ما رسیده است که عبارت‌اند از: دعا برای رفع تب، دعای ایام هفته، دعا برای گنه‌کاران، دعا برای رفع بی‌خوابی، دعا برای بیماران و ... است. انس گرفتن به راز و نیاز و طلب درخواست از پروردگار جهانیان، در این شخصیت والا حتی تا آخرین لحظات زندگانی هم قابل تشخیص است. امام باقر (علیه السلام) فرمود:

«فاطمه دختر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) پس از گذشت شصت روز از رحلت پیامبر، بیمار و بستری شد و بیماری‌اش شدید گردید و دعای او در شکوه از ظالمان این بود: «ای خدای زنده و توانا! پناه می‌آورم به رحمت تو. پس به من پناه بده و مرا از آتش دوزخ دور گردان و به بهشت وارد کن و مرا به پدرم محمد (صلی الله علیه و آله) ملحق فرما». علی (علیه السلام) به او فرمود: خدا به تو عافیت می‌دهد و تو را زنده نگه دارد. فاطمه (علیها السلام) می‌فرمود: یا ابوالحسن! بسیار نزدیک است که با خدایم ملاقات کنم».^۱

در اوج بیماری و درد، بانوی نمونه جز حمد خدا و لقاء او درخواست دیگری ندارد که همه این‌ها نشان از ایمان سرشار اوست.

نتیجه‌گیری

انتخاب الگو، اموری است که در تشکیل شخصیت آدمی و رسیدن او به سعادت دنیوی و اخروی مؤثر است. با توجه به نقش مهم زن و تأثیر اساسی او در زندگی انسان‌ها، به تبیین ویژگی‌های زنان اسوه از دیدگاه آیات و روایات پرداخته شد. در این تحقیق ویژگی‌های خاص و مشترک زنان برتر مطرح شد که با مروری بر آیات و روایات به ویژگی‌های برتر فردی از جمله: ایمان، تقوا، فداکاری، ذکاوت، صبر و عابده بودن نام برده شد. از جمله ویژگی‌های مشترک به محدثه بودن و دعای آن‌ها در این تحقیق اشاره شده است. با مشخص شدن ویژگی‌های زنان برتر، حضرت فاطمه (علیها السلام) به عنوان کامل‌ترین الگو که در بردارنده همه خصوصیات زن اسوه است، معرفی شد. یادآوری الگوهای برتر قرآنی از طریق رسانه‌ها به وسیله ساخت فیلم از زندگانی آن‌ها و فراهم کردن زمینه‌ها در دیگر فضاها ارتباطی با مردم، برجسته و واقعی جلوه دادن آن‌ها همان‌طور که در قرآن آمده است، کمک شایانی در عرصه عمل می‌کند. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود در زمینه آشنا کردن جامعه با ویژگی‌های زنان برتر، به پژوهش‌های الگومحور بیشتر اهمیت بدهد.

۱. ر.ک: صفری، الگوهای رفتاری حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام)، ص ۳۲۵.

فهرست منابع

* قرآن

* نهج البلاغه

- 1- اسفندیاری، صدیقه، قرآن و زنان /سوه، قم: نشر هاجر؛ چاپ اول، بهار ۱۳۹۴ ه.ش.
- 2- اصغری، یحیی، فاطمه علیها السلام نشانه عظمت خداوند، اصفهان: انتشارات نقش نگین؛ آبان ۱۳۸۸ ه.ش.
- 3- اسلامی فرد، زهرا، «زنان /سوه در قرآن»، پایگاه مجلات تخصصی نور، شماره ۴۷، ۱۳۹۳ ه.ش.
- 4- اسماعیلی یزدی، عباس، امام فضیلت‌ها، قم: مسجد مقدس جمکران؛ چاپ اول، بهار ۱۳۸۵ ه.ش.
- 5- امیری پور، احمد، مادران چهارده معصوم علیهم السلام، مشهد: راز توکل؛ چاپ پنجم، بهار ۱۳۹۰ ه.ش.
- 6- جلالوند، علی، آسیه الگوی مقاومت، قم: نورالسجاد؛ چاپ اول، ۱۳۸۰ ه.ش.
- 7- جوادی آملی، عبدالله، زن در آیین جلال و جمال، قم: مرکز نشر اسراء؛ چاپ نوزدهم، پاییز ۸۸ ه.ش.
- 8- حکیم، سید منذر، درسنامه زندگانی و سیره حضرت زهرا علیها السلام، قم: نشر هاجر؛ چاپ اول، ۱۳۹۳ ه.ش.
- 9- درودگر، یوسف، خلاصه تاریخ انبیاء از آدم تا خاتم انبیاء علیهم السلام، تهران: یاس بهشت؛ چاپ سوم، ۱۳۸۶ ه.ش.
- 10- دستغیب، آیت الله، زندگانی فاطمه زهرا علیها السلام، بی جا: انتشارات ناس؛ چاپ اول، بی تا.
- 11- رفیعی پور علوی علویجه، سیدعباس، حضرت مریم علیها السلام، /سوه نجابت و عفاف، قم: انتشارات نور السجاد؛ چاپ اول، ۱۳۸۰ ه.ش.
- 12- شفیعی مازندرانی، سید محمد، رهنمودهای جاودانه، قم: نشر هاجر؛ چاپ یازدهم، تابستان ۹۱ ه.ش.
- 13- صفری، حلمیه، الگوهای رفتاری حضرت فاطمه زهرا علیها السلام، قم: میراث ماندگار مشهور؛ چاپ اول، ۱۳۸۹/۳/۱۷ ه.ش.
- 14- بنت الشاطی، عائشه، آمنه مادر پیامبر صلی الله علیه و آله، ترجمه: احمد صادقی اردستانی، قم: مؤسسه بوستان کتاب؛ چاپ اول، ۱۳۹۴ ه.ش.
- 15- عزیزی، عباس، ۳۶۰ داستان از فضایل، مصایب و کرامات فاطمه زهرا علیها السلام، بی جا: چاپ صدر؛ چاپ چهارم، اسفند ۱۳۸۰ ه.ش.
- 16- فتاحی زاده، فتحیه، زن در تاریخ و اندیشه اسلامی، قم: بوستان کتاب؛ چاپ سوم، ۱۳۸۷ ه.ش.
- 17- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه: صادق حسن زاده، قم: انتشارات قائم آل محمد علیهم السلام؛ چاپ چهارم، ۱۳۸۷ ه.ش.
- 18- گروهی از نویسندگان، همسر آفتاب، قم: انتشارات طه؛ چاپ اول، پاییز ۱۳۸۵ ه.ش.
- 19- مسجدجامعی، زهرا، سیمای حضرت مریم علیها السلام در قرآن، تهران: پازینه؛ چاپ اول، ۱۳۹۲ ه.ش.
- 20- محمدی نیا، اسدالله، آنچه باید یک زن بداند، قم: انتشارات علمی و فرهنگی صاحب الزمان علیه السلام؛ چاپ هشتم، ۱۳۸۰ ه.ش.

- 21- معاونت فرهنگی - تبلیغی حوزه‌های علمیه خاوران، حیات طیبه، قم: نشر هاجر؛ چاپ اول، ۱۳۹۶.
- 22- طباطبائی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه: محمدباقر موسوی همدانی، قم: مطبوعات دارالعلم؛ ۱۳۴۴ ه.ق.
- 23- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات الفاظ قرآن، بیروت: دارالعلم؛ چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
- 24- قرشی بنابی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه؛ چاپ ششم، ۱۳۷۱ ه.ش.
- 25- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: داراحیاء التراث العربی؛ ۱۴۴۰ ه.ق.

26) <https://www.noormags.ir/view/fa/article page/469097/19/3/98.h:21:00>